

National Skill Qualification Framework (NSQF)
प्रमाणे माध्यमिक स्तरावरील (इयत्ता ९ वी व १० वी) पूर्व
व्यवसाय अभ्यासक्रम व द्विलक्षी व्यवसाय
विषयासंदर्भात धोरणांचा अभ्यास करण्याकरिता
समिती गठीत करण्याबाबत..

महाराष्ट्र शासन
कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : व्हिओसी २०२०/प्र.क्र.५८/व्यशि-४
दुसरा मजला, मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : १२ जुन, २०२०

- वाचा :** १) शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग शासन निर्णय क्रमांक व्यशि/२०१४/
प्र.क्र.८२/१४/एसडी-६, दिनांक २१ ऑगस्ट, २०१४.
- २) उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग शासन निर्णय क्रमांक व्हिओसी-२०१५ /
प्र.क्र.११२/व्यशि-४, दिनांक ०४ जुलै, २०१५.
- ३) कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग शासन निर्णय क्रमांक व्हिओसी-
२०१७/प्र.क्र.१५७/व्यशि-४, दिनांक १० मे, २०१८.
- ४) शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग शासन निर्णय क्रमांक संकीर्ण २०१९/
प्र.क्र.(२४३/१९)/एसडी-४, दिनांक ०८ ऑगस्ट, २०१९.
- ५) संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई यांचे पत्र क्र.का-
८/ NSQF/अभ्यासक्रम/२०१९/८७, दि.२७ सप्टेंबर, २०१९.

प्रस्तावना :

केंद्र शासनाच्या नवीन शैक्षणिक धोरणानुसार माध्यमिक स्तरावर व्यवसाय शिक्षणाची जोड देऊन विद्यार्थ्यांमध्ये व्यवसाय शिक्षणाची आवड निर्माण करणे व माध्यमिक कौशल्ये विकसीत करण्याच्या दृष्टीने V१ - मुलभूत तंत्रज्ञानाची मुलभूत तत्वे, V२-अभियांत्रिकी तंत्रज्ञानाची मुलभूत तत्वे आणि V३ इलेक्ट्रॉनिक्स तंत्रज्ञानाची मुलभूत तत्वे हे तीन बहुकौशल्ययुक्त पूर्व व्यवसायिक अभ्यासक्रम १९९६-९७ पासून सुरू करण्यात आले.

सध्याच्या बदलत्या तंत्रज्ञानामुळे व शैक्षणिक दर्जा उंचावण्याच्या दृष्टीकोणातून भारत सरकारच्या मनुष्यबळ विकास मंत्रालयाने National Skill Qualification Framework (NSQF) विकसित केले असून प्रत्येक स्तरावर ज्ञान व कौशल्य आत्मसात करण्याचे स्तर ठरवून दिलेले आहेत. त्यानुसार नवीन अभ्यासक्रमासाठी मार्गदर्शक तत्वे तयार करण्यात आली आहेत. NSQF च्या धोरणानुसार Pandit Sundarlal Sharma Central Institute for Vocational Education (PSSCIVE), Bhopal यांनी सध्याच्या बदलत्या तंत्रज्ञानाबाबत संशोधन करून येणाऱ्या अडचणींचा अभ्यास करून नवीन पुनर्रचित पूर्व व्यवसायिक अभ्यासक्रम तयार केले आहेत. सदर अभ्यासक्रम संपूर्ण देशात सुरू करण्यास मान्यता मिळाली असून त्यानुसार महाराष्ट्र शासनाने NSQF धोरणांवर आधारित PSSCIVE, भोपाळ यांनी पुनर्रचित केलेले नऊ पूर्व व्यावसायिक अभ्यासक्रम राज्यामध्ये २०१७-१८ पासून सुरू करण्यात आले.

महाराष्ट्र राज्यामध्ये अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा विचार करता वेगवेगळ्या गटांमध्ये सद्यस्थितीत सुरु असलेले व उद्योग आस्थापनेच्या गरजेप्रमाणे अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा विचार करुन माध्यमिक शाळा स्तरावर तसेच +२ स्तरावरील द्विलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रमांमध्ये नवीन व्यवसाय अभ्यासक्रम सुरु करणे आवश्यक आहे. तसेच सद्यःस्थितीत सुरु असलेले व्यवसाय शिक्षण अभ्यासक्रम NSQF स्तरासोबत सुसंगत करुन नवीन व्यवसाय अभ्यासक्रमाची अंमलबजावणी करणे आवश्यक आहे. त्यानुषंगाने अभ्यास करण्याकरीता समिती गठीत करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती .

शासन निर्णय :

महाराष्ट्र राज्यामध्ये अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा विचार करता वेगवेगळ्या गटांमध्ये सद्यस्थितीत सुरु असलेले व उद्योग आस्थापनेच्या गरजेप्रमाणे अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा विचार करुन माध्यमिक शाळा स्तरावर तसेच +२ स्तरावरील द्विलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रमांमध्ये नवीन व्यवसाय अभ्यासक्रम सुरु करण्याकरीता तसेच सद्यःस्थितीत सुरु असलेले व्यवसाय शिक्षण अभ्यासक्रम NSQF स्तरासोबत सुसंगत करुन नवीन व्यवसाय अभ्यासक्रमाची अंमलबजावणी करण्याच्या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे समिती गठीत करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

- १) श्रीम. डॉ. सुवर्णा खरात, सह सचिव, कौ.वि. व उ. वि. - अध्यक्ष
- २) उप सचिव. शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग - सदस्य
- ३) श्री. अनिल जाधव, सह संचालक, प्रादेशिक कार्यालय, मुंबई. - सदस्य
- ४) उपसंचालक (शालेय शिक्षण), मुंबई विभाग - सदस्य
- ५) पूर्व व्यावसायिक व द्विलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रम राबविण्याच्या - सदस्य
संस्थांचे प्रतिनिधी (सहसंचालक, प्रादेशिक कार्यालय, मुंबई यांनी
नामनिर्देशित केलेले प्रत्येकी १ सदस्य)
- ६) श्री. नितीन निकम, सहाय्यक संचालक, व्य.शि. व प्र.सं. मुंबई - सदस्य सचिव

समितीची कार्यकक्षा-

- १) सीबीएसई मंडळाने व्यवसाय विषयांना परवानगीकरिता निश्चित केलेल्या धोरणाच्या धर्तीवर NSQF प्रमाणे माध्यमिक स्तरावरील (इ.९वी, १० वी, इ.११वी व इ.१२ वी) व्यवसाय विषय अभ्यासक्रम राज्यातील माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळा/कनिष्ठ महाविद्यालयांमध्ये राबविणेसाठी सुरु करण्याबाबतचे धोरणाचे प्रारूप तयार करणे.
- २) माध्यमिक स्तरावरील पूर्व व्यावसायिक अभ्यासक्रम व +२ स्तरावरील द्विलक्षी व्यवसाय अभ्यासक्रमाच्या पूर्णवेळ शासकीय तांत्रिक विद्यालयाचे केंद्रामध्ये रूपांतर करणे.
- ३) सध्या सुरु असलेले विषय NSQF aligned असणे, प्रमाणपत्रासंदर्भात धोरण निश्चित करणे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक क्रमांक २०२००६१२११५१५२५९०३ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकीत करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(संतोष रोकडे)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत ,

- १.मा. राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव,
- २.मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव,
- ३.सर्व मा. मंत्री, यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ४.सर्व मा. राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ५.मा. विरोधी पक्षनेता, विधानपरिषद/विधानसभा यांचे खाजगी सचिव, विधान भवन, मुंबई
- ६.सर्व विधानमंडळ सदस्य, महाराष्ट्र राज्य
- ७.मा. मुख्य सचिव यांचे उप सचिव, मुख्य सचिवांचे कार्यालय, मंत्रालय, मुंबई
- ८.सर्व मंत्रालयीन विभागाचे अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ९.आयुक्त, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता संचालनालय, कोकण भवन, मुंबई
- १०.मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विकास सोसायटी, मुंबई.
- ११.संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- १२.अध्यक्ष/सचिव, महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ पुणे.
- १३.शिक्षण संचालक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १४.सहसंचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण प्रादेशिक कार्यालय, मुंबई/नाशिक/पुणे/औरंगाबाद/अमरावती/नागपूर (व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयामार्फत)
१५. समितीतील सर्व सदस्य.
- १५.सर्व कार्यासने, कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १६.निवड नस्ती. (व्यशि-४).